FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT FRANCIS G. JACOBS

föredraget den 18 oktober 2001 [1]

1. Förevarande mål rör fastställandet av forum enligt artikel 5.1 i Brysselkonventionen [2] för förfaranden avseende anställningsavtal. Hoge Raad der Nederlanden (Högsta domstolen i Nederländerna) tar upp frågan rörande ett sådant avtal mellan ett skotskt företag och en tysk medborgare bosatt i Tyskland, som åtminstone under en del av perioden 1987—1993 var anställd ombord på fartyg eller borriggar verksamma på eller över den nederländska kontinentalsockeln och sedan under flera månader ombord på en flytkran på danskt territorialvatten.

Brysselkonventionen

2. Eftersom tvisten vid den nationella domstolen inleddes år 1994 är den relevanta versionen Brysselkonventionen i dess lydelse enligt konventionen om Spaniens och Portugals tillträde som undertecknades i Donostia — San Sebastián den 26 maj 1989. [3]

3. Enligt artikel 1 är Brysselkonventionen tillämplig på privaträttens område, oberoende av vilket slag av domstol det är fråga om. Beträffande behörighet innebär den allmänna princip som anges i artikel 2 att talan mot den som har hemvist i en konventionsstat skall väckas vid domstol i den staten, oberoende av i vilken stat han har medborgarskap. Enligt artikel 3 får talan mot den som har hemvist i en konventionsstat väckas vid domstol i en annan konventionsstat endast med stöd av bestämmelserna i avsnitten 2—6 i avdelningen om behörighet. Av dessa bestämmelser är artikel 5 relevant i förevarande mål.

1 — Originalspråk: engelska.

2 — Konvention av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 304, 1978, s. 36), i dess lydelse enligt konvention av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde till konventionen (EGT L 304, s. 1 och — i ändrad lydelse — s. 77), enligt konvention av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde till konventionen (EGT L 388, s. 1) och enligt konvention av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde till konventionen (EGT L 285, s. 1), nedan kallad Brysselkonventionen.

3 — Se ovan fotnot 2, nedan kallad 1989 års anslutningskonvention. Konventionen ratificerades av Nederländerna den 11 januari 1990 och av Förenade kungariket den 13 september 1991, och trädde således i kraft mellan de två staterna den 1 december 1991 (se artikel 32.2 i konventionen).

4. I artikeln föreskrivs bland annat följande:

"Talan mot den som har hemvist i en konventionsstat kan väckas i en annan konventionsstat

1. om talan avser avtal, vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas; om talan avser anställningsavtal är denna ort den där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete eller, om arbetstagaren inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land, kan talan mot arbetsgivaren även väckas vid domstolen i den ort där det affärsställe vid vilket arbetstagaren anställts är eller var beläget,

..." [4]

5. Före år 1989 innehöll artikel 60 föreskriften att Brysselkonventionen skulle gälla inom "konventionsstaternas europeiska territorier" samt ytterligare detaljerade bestämmelser om dess tillämpning eller eventuella tillämpning på olika underlydande territorier. Den artikeln upphävdes dock genom artikel 21 i 1989 års anslutningskonvention [5] och sedan dess har ingen specifik territoriell bestämmelse förekommit.

Den nederländska lagstiftningen

6. Den nederländska lagen av år 1992 om anställning inom utvinningsindustrin i Nordsjön (Wet arbeid mijnbouw Noordzee, nedan kallad WAMN) [6] trädde i kraft den 1 februari 1993.

7. I artikel 2 i lagen föreskrivs att den nederländska lagstiftningen om anställningsavtal, inklusive de bestämmelser inom den internationella privaträtten som är tillämpliga på dessa, skall tillämpas på anställningsavtal för arbetstagare ombord på alla typer av gruvinstallationer (mijnbouwinstallatie) på eller över den nederländska kontinentalsockeln. Hoge Raad har förklarat att begreppet gruvin-

4 — Konventionens principer är inte nya. Redan på 1500-talet skrev Sir James Balfour of Pittendreich i Practicks: "Na man may be Judge in ony cause, bot gif defendar be within his jurisdiction, be resson of dwelling within the same or in respect of contract of obligation made thair; or be resson of tresspas committit within the boundis thairof, or in respect of the thing that is askit and clamit quhilk is and lyis within his jurisdictioun; because the persewar sould follow the defendar's jurisdictioun, and persew him befoir his awin competent Judge" ("Of jugeis", kapitel 15, s. 284 i de tryckta utgåvorna).

5 — För en kommentar avseende upphävandets betydelse, se rapporten om 1989 års anslutningskonvention av de Almeida Cruz, Desantes Real och Jenard (EGT C 189, 1990, s. 35), punkterna 33—38. Se även rapporten om 1978 års anslutningskonvention av Schlosser (EGT C 59, 1979, s. 77), punkterna 251—254, och rapporten om 1988 års Luganokonvention av Jenard och Möller (EGT C 189, 1990, s. 57), punkterna 91—97.

6 — Wet van 2 november 1992, houdende bepalingen inzake arbeid verricht in verband met de mijnbouw op de Noordzee, Staatsblad 1992, 592.

stallation omfattar borrfartyg och alla fasta eller (förankrade) flytande anläggningar för prospektering eller utvinning av mineraler, och att kontinentalsockeln skall uppfattas enligt definitionen i konventionen om kontinentalsockeln som ingicks i Genève år 1958,[7] det vill säga "de områden under vatten, vilka angränsa till kusterna men äro belägna utanför territorialvattnet intill ett djup av 200 meter". (Konventionen undertecknades den 29 april 1958 och trädde i kraft den 10 juni 1964. Den senare Förenta nationernas havsrättskonvention, som undertecknades i Montego Bay den 10 december 1982[8] och som innehåller en något annorlunda definition, trädde inte i kraft förrän den 16 november 1994 och ratificerades inte av Nederländerna förrän den 28 juni 1996. I artikel 2 i WAMN föreskrivs även att arbete som utförs av sådana arbetstagare med avseende på den internationella privaträtten anses vara utfört i Nederländerna.

8. I artikel 10.1 i WAMN utpekas Kantonrechter te Alkmaar (kantondomstolen i Alkmaar) som behörig i tvister angående sådana anställningsavtal. Hoge Raad har dock noterat att i kommentaren till artikeln anges att artikeln inte kan medge undantag från de regler som fastställs i Brysselkonventionen och "[o]m arbetsgivaren är etablerad i en annan medlemsstat inom Europeiska gemenskaperna kan arbetstagaren således inte åberopa artikel 10 utan skall framställa sina krav i denna medlemsstat".[9]

7 — Förenta nationernas traktatsamling nr 7302, volym 499, s. 312—321, nedan kallad konventionen om kontinentalsockeln.

8 — EGT L 179, 1998, s. 3, nedan kallad havsrättskonventionen.

9 — Jag är inte klar över vad som låg till grund för den slutsatsen, i synnerhet om kommentarens författare hade artikel 5.1 i Brysselkonventionen i dess lydelse efter år 1989 i åtanke.

Förfarandet

9. Herbert Weber är tysk medborgare och var från juli 1987 till december 1993 anställd som kock hos Universal Ogden Services Ltd (nedan kallat Ogden). Han var både under den anställningsperioden och när han år 1994 väckte talan vid den nationella domstolen bosatt i Tyskland. Ogden är ett skotskt bolag med säte i Aberdeen (även om det tydligen är ett dotterbolag till ett mycket större multinationellt bolag).

10. Vissa faktiska omständigheter rörande Herbert Webers anställning är fortfarande tvistiga vid de nationella domstolarna, men det tycks vara ostridigt att åtminstone en del av hans arbete för Ogden fram till den 21 september 1993 utfördes ombord på fartyg eller anläggningar som omfattades (eller senare kom att omfattas) av WAMN inom det nederländska kontinentalsockelområdet. Från den 21 september till den 30 december 1993 var han anställd av Ogden på en flytkran på danskt territorialvatten.

11. Den 29 juni 1994 väckte Herbert Weber talan vid Kantonrechter te Alkmaar mot Ogden på grund av anställningsavtalet med stöd av artikel 10 i WAMN.[10] Kantonrechter fastslog sin behörighet men

10 — Av generaladvokat Strikwerdas förslag till avgörande till Hoge Raad förefaller det som om Herbert Webers klagomål är att han inte fick återgå till arbetet efter en sjukdom som följde på hans senaste anställningsperiod.

Rechtbank (distriktsdomstol) upphävde till följd av Ogdens överklagande det beslutet, huvudsakligen på grund av att endast anställningar efter det att WAMN trädde i kraft den 1 februari 1993 kunde beaktas och att Herbert Webers avbrutna perioder av arbete på den nederländska delen av kontinentalsockeln efter den tidpunkten uppvägdes av hans senare anställning under en mer eller mindre oavbruten tremånadersperiod på danskt territorialvatten. Herbert Weber överklagade beslutet till Hoge Raad och yrkade kassation av domen.

12. Hoge Raad, som konstaterade att underrätterna felaktigt hade fattat beslut utan hänvisning till Brysselkonventionen, anser att frågan inte kan avgöras utan att artikel 5.1 i konventionen tolkas och har begärt ett förhandsavgörande av följande frågor:

"1) Skall arbete som utförs av en arbetstagare i WAMN:s mening på den nederländska delen av kontinentalsockeln under Nordsjön, vid tillämpningen av artikel 5.1 i Brysselkonventionen likställas med arbete som utförs i Nederländerna?

2) För det fall svaret är jakande, är det då hela den period arbetstagaren har varit anställd eller hans senaste anställningsperiod som skall beaktas vid prövningen av huruvida arbetstagaren skall anses ha 'vanligen' utfört sitt arbete i Nederländerna?

3) Skall det när fråga b besvaras göras någon åtskillnad mellan tiden före det att WAMN trätt i kraft — då den nederländska lagen i ett fall som det förevarande således ännu inte anvisade någon geografiskt behörig nederländsk domstol — och tiden efter det att WAMN trätt i kraft?"

13. Parterna i tvisten vid den nationella domstolen, den nederländska regeringen, den brittiska regeringen och kommissionen har inkommit med skriftliga yttranden. Muntlig förhandling har inte hållits.

Bedömning

14. Hoge Raads tolkningsfrågor aktualiserar två problem. Den första frågan gäller domstolen på den ort där den anställde vanligen utför sitt arbete — vilket, som kommer att framgå, avser konventionsstaternas domstolars geografiska behörighet — och den andra frågan gäller fastställandet av den orten, med särskilt avseende på innebörden av begreppet vanligen.

Frågan angående den tidpunkt vid vilken en nationell lag som ger en viss domstol behörighet träder i kraft aktualiseras också i samband med den andra frågan.

Konventionsstaternas domstolars geografiska behörighet

15. Frågan är om en domstol i en konventionsstat kan anses som "domstolen på" en ort belägen utanför den statens territorialområde eller territorialvatten, men på eller ovanför dess kontinentalsockel. Samtliga parter som har yttrat sig anser, med undantag av Ogden, att detta kan anses vara fallet.

16. Vid bedömningen av frågan bör man för det första erinra sig att det, även om förevarande mål rör den ort där ett anställningsavtal fullgörs, finns andra hänvisningar i konventionen till domstolarna på en ort, och att frågan således kan ha en mer långtgående räckvidd samt, för det andra, att svaret på intet sätt påverkar Herbert Webers grundläggande rätt enligt artikel 2 i konventionen att väcka talan mot Ogden vid domstolarna i det land där bolaget har sitt säte, det vill säga i Skottland.

17. Förutom själva Brysselkonventionen, har konventionen om kontinentalsockeln [11] Wienkonventionen om traktaträtten [12] och havsrättskonventionen åberopats. [13]

18. Jag anser inte att havsrättskonventionens faktiska lydelse, som den brittiska regeringen och kommissonen i viss mån stöder sig på, kan beaktas här eftersom den konventionen trädde i kraft först efter det att förfarandet vid den nationella domstolen hade inletts och ratificerades inte av Nederländerna förrän två år senare. Eftersom dess bestämmelser emellertid liknar bestämmelserna i konventionen om kontinentalsockeln, kan de argument som framförts hänföras till den senare.

19. Argumenten avser suveräniteten över den kontinentalsockel som enligt internationell rätt tilldelats kuststaten.

20. Å ena sidan föreskrivs i konventionen om kontinentalsockeln att strandstaten "utövar suveräna rättigheter över kontinentalsockeln i dennas utforskande och tillgodogörandet av dess naturtillgångar" (artikel 2.1), att dessa rättigheter "är oberoende av... varje uttrycklig förklaring" (artikel 2.3) och att strandstaten äger "rätt

11 — Se ovan fotnot 7.

12 — Wienkonventionen av den 23 maj 1969 om traktaträtten (Förenta nationernas traktatsamling nr 18232, volym 1155, s. 331, nedan kallad Wienkonventionen.

13 — Se ovan fotnot 8.

att på kontinentalsockeln uppföra och underhålla eller driva de anläggningar och andra inrättningar, vilka äro erforderliga för utforskandet och tillgodogörandet av dess naturtillgångar" (artikel 5.2), varvid dessa anläggningar och inrättningar är "underkastade strandstatens jurisdiktion" (artikel 5.4).

21. Dessutom slogs redan i Trumans proklamation av den 28 september 1945 [14] fast att "kontinentalsockeln kan anses som en utvidgning av kustnationens landområde och tillhör således naturligt denna." År 1969 beskrev internationella domstolen det dokumentet som "startpunkten för materiell rätt i ämnet" och slog i sin dom i målet Norht Sea Continental Shelf [15] fast att den kontinentalsockel över vilken kuststaten kan utöva rättigheter "utgör den naturliga förlängningen av dess landområde i och under havet" och att dessa rättigheter existerar "*ipso facto* och *ab initio*, på grund av dess suveränitet över landområdet, och som ett utflöde av denna".

22. Å andra sidan är rättigheterna i fråga klart begränsade till prospektering och utvinning av naturresurser och "inverka ej på de rättsregler som gälla för det överliggande vattnet såsom fritt hav" (artikel 3 i konventionen om kontinentalsockeln).

Vidare är anläggningar och inrättningar på kontinentalsockeln inte att betrakta som öar, de har inget eget territorialvatten och inverkar inte på avgränsningen av strandstatens territorialvatten (artikel 5.4). Av detta drar Ogden slutsatsen att suveräniteten är begränsad och faktiskt inte innebär att kontinentalsockeln, eller någon anläggning eller inrättning på denna ingår i kuststatens "territorium". Eftersom fördrag i princip omfattar parternas hela "territorium" (artikel 29 i Wienkonventionen) och Brysselkonventionen inte ger uttryck för en avvikande avsikt, skall kontinentalsockeln undantas från dess tillämpningsområde.

23. Även om dessa synpunkter avseende territoriet inte saknar relevans, vore det enligt min uppfattning ett misstag att se det hela som en fråga om Brysselkonventionens "geografiska tillämpningsområde".

24. Brysselkonventionens tillämpningsområde definieras i artikel 1 enbart med utgångspunkt i de frågor på vilka den är tillämplig. Behörighet inträder enligt artikel 2 när talan har väckts mot en person som är bosatt i en konventionsstat vid en domstol i konventionsstaten, vilket är fallet här. I det avseendet har inte konventionen något särskilt "geografiskt tillämpningsområde", trots att versionerna före 1989 innehöll artikel 60. Den bestämmelsen gällde enbart frågan om tillämpningen i

14 — Presidential Proclamation No 2667, Policy of the United States with respect to the natural resources of the subsoil and seabed of the continental shelf (1945) 13 US Department of State Bulletin 485.

15 — North Sea Continental Shelf Cases 1969 ICJR 3.

vissa territorier som på olika sätt var knutna till konventionsstaterna. Beträffande behörigheten gällde det att fastställa huruvida domstolen i dessa territorier skulle anses som domstolar i en konventionsstat och om personer bosatta där skulle anses vara bosatta i en konventionsstat. [16] Artikel 60 hade ingen betydelse för att fastställa domstolarna på en viss ort eller en domstols geografiska behörighet.

25. Den fastställelsen måste enligt min uppfattning i första hand förbli en fråga för den nationella lagstiftningen, förutsatt att ingen folkrättslig bestämmelse åsidosätts.

26. Det stämmer att domstolen, när så är möjligt, försöker tolka formuleringarna i Brysselkonventionen självständigt, snarare än med hänvisning till nationell lagstiftning. [17] Det alternativet är dock inte alltid det mest lämpliga och har inte alltid valts av domstolen. [18] Konventionen i sig innehåller faktiskt hänvisningar till nationell rätt — exempelvis i artiklarna 52 och 53 om fastställelsen av en persons hemvist. Det är också riktigt att i den mening som avses i artikel 5.1 skall den ort där ett anställningsavtal fullgörs fastställas med utgångspunkt i enhetliga kriterier som fastställs i enlighet med konventionens systematik och syften. [19] Den fråga som aktualiseras i förevarande mål gäller dock inte fastställandet av fullgörelseorten för ett avtal (vilket är föremål för Hoge Raads andra fråga och som jag kommer att behandla nedan), utan att identifiera domstolen på en viss ort.

27. I fråga om en konventionsstats territorium på land kan inga tveksamheter råda. Brysselkonventionens uppgift är inte att fastställa enskilda domstolars geografiska behörighet. Det ankommer helt på den nationella lagstiftningen att inom en viss stat fastställa om domstolarna på en viss ort är domstolarna i exempelvis England, Skottland eller Nordirland, eller i en viss och inte en annan av Tysklands Länder eller Spaniens provinser, eller i de områden där lokala domstolar har geografisk behörighet. [20] Dessutom framgår det tydligt av 1989 års anslutningskonvention [21] att trots att artikel 60 togs bort var avsikten fortfarande att tillåta konventionsstaterna att i enlighet med folkrättens regler utvidga Brysselkonventionen till andra territorier för vilka de är ansvariga.

16 — Det kan noteras att dessa frågor fortfarande är relevanta, även om beslutet att upphäva artikel 60 fattades år 1989. Se de ovan i fotnot 5 nämnda rapporterna.

17 — Se exempelvis dom i mål C-125/92, Mulox IBC (REG 1993, s. I-4075; svensk specialutgåva, volym 14, s. 285), punkterna 10 och 11, i mål C-383/95 Rutten (REG 1997, s. I-57), punkterna 12 och 13, eller i mål C-440/97, GIE Groupe Concorde (REG 1999, s. I-6307), punkt 11.

18 — Se exempelvis domen i målet GIE Groupe Concorde, punkterna 12 och 13, och den rättspraxis som citeras där.

19 — Se domen i målet Mulox, punkt 16.

20 — Även om en domstols geografiska behörighet skall fastställas i den nationella lagstiftningen kan förhållandet mellan behörighetsområdet och en viss grupp av förfaranden trots detta icke styras av konventionen, inte ens i frånvaro av en internationell anknytning. Se Jenards rapport om originalversionen av Brysselkonventionen, EGT C 59, 1979, s. 3, kapitel IV.B, avsnitt 2, artiklarna 5 och 6.

21 — Se ovan fotnot 5, punkterna 33—38. Se särskilt hänvisningen i punkt 37.b.2 till möjligheten för Nederländerna att förklara Brysselkonventionen tillämplig på Nederländska Antillerna.

28. Beträffande den nederländska delen av kontinentalsockeln tycks den nederländska lagstiftningen, som den framgår av WAMN, anse att Kantonrechter te Alkmaar är underrätt i det berörda området i fråga om arbetsrättsliga tvister på grund av arbete på där belägna gruvanläggningar. Eftersom konventionen om kontinentalsockeln tillerkänner kuststaten suveräna rättigheter över kontinentalsockeln i fråga om gruvverksamhet och föreskriver att gruvanläggningar och inrättningar där omfattas av dess behörighet, förefaller detta helt överensstämma med folkrätten.

29. Detta konstaterande påverkas inte av att kuststatens rättigheter är begränsade till sin natur eller av de angränsande vattnens status som öppet hav. Den berörda behörigheten ligger här klart inom ramen för de rättigheter som redan innan Brysselkonventionen undertecknades tillerkändes genom konventionen om kontinentalsockeln. Således omfattades kontinentalsockeln redan när Brysselkonventionen trädde i kraft av Nederländernas behörighet i fråga om gruvverksamhet och gruvanläggningar. Det är svårt att föreställa sig hur tvister, inklusive arbetstvister, som uppkommer på grund av denna verksamhet skulle kunna uteslutas från denna behörighet, även om ingen särskild domstol har utsetts att pröva dem.

30. Situationen skulle å andra sidan kunna vara en annan i fråga om exempelvis ett fartyg som för en annan nations flagg och trafikerar öppet hav över kontinentalsockeln. Enligt konventionen om det öppna havet [22] skall den stat vars flagg fartyget för "med avseende på tekniska, administrativa och sociala frågor utöva jurisdiktion och kontroll över fartyg som för dess flagg" (artikel 5.1) och dessa fartyg skall "vara underkastade denna stats exklusiva jurisdiktion på det fria havet" (artikel 6.1). [23] Bedömningen skulle förvisso också bli en annan om nationell lag utpekade en viss domstol för en plats på det öppna havet avseende vilken vare sig staten i fråga eller någon annan hade några rättigheter enligt folkrätten. Andra internationella konventioner kan dock tillerkänna kuststatens domstolar särskild behörighet. [24]

31. Domstolen för den nederländska delen av kontinentalsockeln kommer således inte nödvändigtvis att vara Kantonrechter te Alkmaar, eller för den delen någon annan nederländsk domstol. Det är under alla omständigheter inte heller något som tyder på att den nederländska lagstiftningen skulle anse att så är fallet. Att utse denna domstol som behörig i mål som uppkommer på grund av avtal om anställning på gruvanläggningar i detta område står dock helt i överensstämmelse med folkrätten.

22 — Liksom konventionen om kontinentalsockeln undertecknad i Genève den 29 april 1958 (Förenta nationernas traktatsamling nr 6465, volym 450, s. 82), och även den senare ersatt av havsrättskonventionen, som innehåller i huvudsak liknande bestämmelser.

23 — Det förefaller möjligt att Herbert Webers arbete åtminstone delvis utfördes ombord på fartyg som förde nederländsk flagg, vilket kunde ge en annan grund för de nederländska domstolarnas behörighet, oberoende av vilket område fartygen trafikerade. Den eventuella frågan faller dock utanför ramen för Hoge Raads fråga.

24 — Se exempelvis artikel IX i den internationella konventionen om ansvarighet för skada orsakad av förorening genom olja (CLC), undertecknad i Bryssel den 29 november 1969.

32. Det finns således enligt min uppfattning inget skäl att anse att Kantonrechter te Alkmaar i den mening som avses i Brysselkonventionen inte är domstol på den ort där anställningsavtalet fullgörs, när den orten är en gruvinstallation på den nederländska delen av kontinentalsockeln i Nordsjön och den nederländska lagstiftningen tillerkänner denna domstol behörighet att avgöra tvister rörande sådana frågor.

Ort där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete

33. Herbert Weber förefaller ha varit anställd av Ogden åren 1987—1993 ombord på olika fartyg och anläggningar, vissa innanför och andra utanför den nederländska delen av kontinentalsockeln. Handlingarna i målet vid domstolen ger ingen klar upplysning om de berörda periodernas inbördes förhållande, en fråga som i själva verket fortfarande tycks vara tvistig i förfarandet vid den nationella domstolen. Av de omständigheter som har fastställts av Rechtbank te Alkmaar avseende perioden den 1 februari—den 21 september 1993 förefaller hans arbete i det berörda området ha pågått med avbrott åtminstone under den perioden. [25] Från den 21 september till den 30 december 1993 arbetade han på en flytkran på danskt territorialvatten.

34. Hoge Raad vill få klarhet i om den, när den skall avgöra var Herbert Weber vanligen utförde sitt arbete i den mening som avses i artikel 5.1 i Brysselkonventionen, skall beakta hela anställningsperioden eller endast den sista perioden.

35. Frågan vad gäller fastställande av den ort där ett anställningsavtal fullgörs när den anställde utför arbete inom olika jurisdiktioner har prövats av domstolen i tre mål: Six Constructions, [26] Mulox och Rutten. [27] Även om både målet Six Constructions och målet Mulox avsåg en tidigare version av Brysselkonventionen, där ingen särskild bestämmelse om anställningsavtal förekom, framgår det tydligt av domen i målet Rutten [28] att dessa domar och den tidigare rättspraxis på vilken de grundades fortfarande är relevant för tolkningen av 1989 års version.

36. I målet Six Constructions ägde arbetet rum i form av uppdrag som utfördes i olika länder varav inget var part till Brysselkonventionen. Visserligen återvände den anställde regelbundet till Belgien, där han hade anställts, men enbart för att rapportera till arbetsgivarens avdelningskontor där. Domstolen slog fast att eftersom fullgörelseorten för avtalet inte var någon av

25 — Han tycks ha arbetat där omkring 79 dagar av 223, i tio separata arbetsskift. Det finns ingen uppgift om huruvida de återstående 144 dagarna utgjordes av viloperioder, av arbete utanför den nederländska delen av kontinentalsockeln eller båda delarna.

26 — Dom i mål 32/88, Six Constructions mot Humbert (REG 1989, s. 341).

27 — Se avseende båda målen ovan fotnot 17.

28 — Se punkterna 19—21.

konventionsstaterna var inte artikel 5.1 i konventionen tillämplig och behörigheten skulle i enlighet med artikel 2 fastställas med utgångspunkt i svarandens hemvist.

37. Både i målet Mulox och i målet Rutten hade dock den anställde ett kontor i ett av konventionsstaterna från vilket han gjorde affärsresor, som upptog en avsevärd del av hans tid, till andra länder varav vissa var konventionsstater. Fullgörelseorten för ett avtal definierades av domstolen i målet Mulox som "den ort där eller från vilken arbetstagaren huvudsakligen uppfyller sina förpliktelser gentemot arbetsgivaren" och i målet Rutten som "den ort där arbetstagaren har upprättat det faktiska centret för sin yrkesverksamhet".

38. Vid första påseendet kan det sätt på vilket Hoge Raads fråga har formulerats tyckas förvånande. Det kan verka uppenbart att verksamhetens varaktighet måste beaktas vid fastställelsen av var en verksamhet vanligen äger rum.

39. Bortsett från frågan om WAMN:s ikraftträdande, som är föremålet för den tredje frågan och som jag återkommer till nedan, kan dock formuleringen delvis ha föranletts av konstaterandet i domen i målet Mulox[29] att "den nationella domstolen [får] ta hänsyn till att arbetstagaren vid tidpunkten för uppkomsten av tvisten i det vid den nationella domstolen anhängiga målet utförde sitt arbete uteslutande inom denna konventionsstats territorium. För tillämpningen av artikel 5.1 i konventionen skall i avsaknad av andra avgörande faktorer denna ort anses vara fullgörelseorten för den förpliktelse som en talan enligt ett anställningsavtal avser."

40. Under alla förhållanden är frågan om den vanliga arbetsplatsen, oberoende av hur den formuleras, inte lätt att besvara under förevarande omständigheter och för att ge så god ledning som möjligt bör frågeställningen bedömas i tämligen vida termer.

41. Detaljerna avseende Herbert Webers anställning har inte definitivt fastställts men det förefaller som om hans situation i ett avseende närmare överensstämmer med den anställdes i målet Six Constructions än med de anställdas i målen Mulox eller Rutten. Framhållas kan särskilt att han inte tycks ha haft en yrkesmässig bas som han utförde sitt arbete från, utan han har arbetat på olika fartyg eller anläggningar dit han skickades under olika perioder och han har utan tvekan förfogat fritt över sin övriga tid. Det är således inte lätt att avgöra förevarande mål med utgångspunkt i domarna i de två senare målen. Å andra sidan prövade domstolen i målet Six Con-

29 — Se punkt 25.

structions frågan med utgångspunkt i att anställningsavtalet uteslutande fullgjordes utanför konventionsstatens territorium, varför ingen "domstol på fullgörelseorten" kunde fastställas i dessa stater. I detta mål kan åtminstone två tänkbara uppsättningar av sådana domstolar identifieras — de nederländska och de danska. Emellertid kan vissa principer som slogs fast av domstolen i alla tre målen vara till hjälp för att fastställa ett korrekt synsätt.

42. Inledningsvis vill jag erinra om att fullgörelseorten för ett anställningsavtal skall fastställas på grundval av enhetliga kriterier som det åligger EG-domstolen att fastställa med beaktande av konventionens system och syften, [30] även om de omständigheter som skall prövas med ledning av dessa kriterier naturligen är en fråga för den nationella domstolen. Vid fastställandet av dessa enhetliga kriterier har domstolen haft att beakta ett antal överväganden som anges mycket utförligt i domen i målet Rutten. [31]

43. För det första motiveras regeln i artikel 5.1 i Brysselkonventionen med att det finns ett särskilt nära samband mellan talan och den domstol som är mest lämpad att avgöra tvisten. I fråga om anställningsavtal är domstolen på den ort där arbetet skall utföras mest lämpad.

44. För det andra skall hänsyn tas till ambitionen att säkerställa ett lämpligt skydd för arbetstagaren, i egenskap av den svagare avtalsparten. Ett sådant skydd säkerställs bäst om tvister omfattas av behörigheten för domstolen på den ort där arbetstagaren uppfyller sina förpliktelser, eftersom det är på denna ort som arbetstagaren (sannolikt) till lägsta möjliga kostnad kan väcka talan eller avge svaromål.

45. För det tredje är det, för det fall arbetet utförs i mer än en konventionsstat, viktigt att undvika en ökning av antalet behöriga domstolar. Artikel 5.1 i Brysselkonventionen kan följaktligen inte samtidigt tilldela behörighet till domstolarna i var och en av de berörda konventionsstaterna.

46. Således slog domstolen i domen i målet Rutten [32] fast att det är nödvändigt att bestämma till vilken ort tvisten har starkast anknytning, samtidigt som man vederbörligen beaktar ambitionen att tillförsäkra arbetstagaren ett tillräckligt skydd, eftersom denne är den svagare avtalsparten.

47. Jag vill dock tillägga (och på denna punkt skiljer sig min uppfattning i viss mån från de synpunkter som har uttryckts av de nederländska och brittiska regeringarna) att det senare övervägandet inte kan sträcka sig så långt att man ger den anställde rätt att fritt välja forum eller att

30 — Se domen i målet Mulox, punkt 16.

31 — Se punkterna 15—17, se även där citerad rättspraxis.

32 — Se punkt 22.

det medför att forum skall fastställas med utgångspunkt i vad som är bekvämast för honom. Behovet av enhetliga kriterier för att garantera rättssäkerheten och undvika att flera domstolar är behöriga samtidigt innebär tvärtom att hänsynstagandet skall vara mer abstrakt och inte kopplat till en enskild anställds omständigheter. Likaså kommer det nödvändiga bandet mellan tvisten och den domstol som prövar den inte alltid att innebära att en domstol i det land vars lagstiftning är tillämplig på avtalet kommer att vara behörig, även om detta tveklöst är ett önskvärt resultat. [33]

48. Det blir utan tvivel mycket svårt för den nationella domstolen att avgöra detta mål utan att närmare fastställa var Herbert Weber faktiskt arbetade under sin anställningsperiod och särskilt vilka arbetsperioder han tillbringade på de olika territorialvattnen eller delarna av kontinentalsockeln (eller kanske till och med i områden där ingen stat kan hävda jurisdiktion, i fall där flaggen på det eller de fartyg där han arbetade kan vara relevant).

49. Med utgångspunkt i dessa uppgifter kan det framkomma att den största delen av hans arbete, under perioden år 1987—år 1993 i sin helhet, utfördes i ett område (eller under omständigheter) som omfattas av en konventionsstats behörighet. Om så är fallet uppkommer enligt min uppfattning en mycket stark presumtion för att detta är den stat där arbetet vanligen har utförts under perioden, även om det kanske inte har funnits någon enskild stadigvarande arbetsplats där. [34]

50. Denna presumtion kan möjligtvis hävas i en situation som närmare överensstämmer med den i målen Mulox och Rutten, exempelvis om Herbert Weber hade haft en yrkesmässig bas med utgångspunkt i vilken han arbetade, från vilken han reste eller sändes på olika arbetsskift på någon annan ort och till vilken han återvände. Ett sådant "faktiskt center för hans yrkesverksamhet" kunde eventuellt väga tyngre än till och med den huvuddel av arbetstiden som tillbringas i en annan konventionsstat, men det skulle, förutom arten och betydelsen av det arbete som utfördes på varje ort, vara nödvändigt att beakta samtliga omständigheter, och inte bara den tillbringade tiden. I förevarande mål förefaller det emellertid inte finnas minsta omständighet som skulle kunna väga upp en klar huvuddel av den arbetstid som tillbringats inom en enskild konventionsstats domstolars jurisdiktion.

51. Om den nationella domstolen emellertid skulle finna att de tidsperioder som tillbringades inom olika jurisdiktioner totalt sett var i stort sett jämförbara i fråga om varaktighet och betydelse, måste enligt

33 — Se härvidlag mitt förslag till avgörande i målet Mulox, punkterna 27 och 28, och i målet Rutten, punkterna 30 och 31. Se även dom i mål 133/81, Ivenel mot Schwab (REG 1982, s. 1891; svensk specialutgåva, volym 6, s. 441), punkt 15.

34 — Jämför domen i målet Rutten, punkt 25, där det framhölls att den anställde utförde nästan två tredjedelar av sitt arbete i en konventionsstat.

min uppfattning det andra alternativ som anges i artikel 5.1 avseende anställningsavtal tillämpas. Jag vill erinra om att fullgörelseorten för ett enskilt anställningsavtal är "den där arbetstagaren vanligtvis utför sitt arbete eller, om arbetstagaren inte vanligtvis utför sitt arbete i ett och samma land kan talan mot arbetsgivaren även väckas vid domstolen på den ort där det affärsställe vid vilket arbetstagaren anställts är eller var beläget". Som jag ser det utesluter dessa alternativ oundvikligen varandra.[35] Konventionen räknar med att den plats där arbetet vanligen utförs i vissa fall inte kan fastställas och att talan i dessa fall måste väckas antingen enligt artikel 2, eller, men endast om den anställde är kärande, vid domstolen för det berörda affärsstället.[36] Den sista möjligheten står dock inte till förfogande om den plats där arbetet vanligen utförs kan fastställas.

52. Den frågan skall inte ses som rent matematisk. Situationen skulle bli mer komplicerad om det framkom att Herbert Weber tidsmässigt utförde mindre än hälften av sitt arbete inom en enda jurisdiktion, men att den övriga, huvudsakliga, tiden var helt splittrad och uppdelad både i fråga om varaktighet och arbetsplats. Således kunde en stor del av hans arbete vara förlagt till ett område, och denna del med god marginal överstiga annat arbete som han utförde i något annat område, men ändå svara för mindre än hälften av hans arbetstid.

53. I en sådan situation (som för närvarande är rent hypotetisk) anser jag att den nationella domstolen skulle tvingas att närmare granska alla omgivande omständigheter. Om den berörda delen exempelvis utgjorde den anställdes huvudsakliga arbete och helt utfördes på en ort, medan alla andra uppdrag var av underordnad eller kortvarig art, kunde det vara motiverat att anse den orten som den ort där arbetet vanligen utfördes. Om, å andra sidan, alla den anställdes uppdrag var av lika tillfällig och ostadig art och det var rena tillfälligheter som ledde till att en betydligt större del utfördes inom en konventionsstats jurisdiktion, snarare än i en annans, anser jag inte att en sådan slutsats lika lätt kan dras.

54. Med dessa mer allmänna överväganden i åtanke övergår jag till frågan om den sista anställningsperiodens betydelse, som Hoge Raads andra fråga särskilt avser.

35 — Denna åsikt stöds av punkt 23e i rapporten om 1989 års anslutningskonvention (ovan fotnot 5).

36 — Det kan i det avseendet eventuellt vara relevant att Herbert Webers talan inledningsvis väcktes inte bara mot hans arbetsgivare Ogden utan även mot bolaget Catering Logistic Management BV, med säte i Hoorn, Nederländerna, på vars chefs kontor avtalet med Ogden undertecknades, enligt generaladvokat Strikwerda i hans förslag till avgörande till Hoge Raad.

55. Som jag har antytt ovan [37] anser jag att det i allmänhet följer redan av uttrycket vanligen att hela anställningsperioden skall beaktas. Det skulle i allmänhet innebära ett förnekande av uttryckets egentliga innebörd att endast beakta de senaste månaderna av en anställningsperiod som sträcker sig över mer än fem år — och detsamma gäller om det tolkas extensivt i bemärkelsen "huvudsakligen", vilket jag rekommenderade i mitt förslag till avgörande både i målet Mulox och i målet Rutten. [38]

56. Detta innebär inte ett förnekande av att den senaste anställningsperioden, vilket Ogden har påpekat i sitt yttrande, under vissa omständigheter kan ha större betydelse än tidigare perioder. Exempelvis kan en anställd efter en lång periods arbete i en konventionsstat placeras vid samma arbetsgivares avdelningskontor i en annan konventionsstat. Om den omplaceringen uttryckligen var av tillfällig natur och det vore givet att han skulle återgå till sin tidigare befattning, skulle det kanske inte ha någon direkt betydelse för att fastställa på vilken ort han vanligen utförde sitt arbete. Om omplaceringen däremot var att uppfatta som ett permanent steg i karriären som innebar ett byte av hemvist och andra definitiva åtgärder, skulle orten kunna överföras till den andra konventionsstaten i samband med flytten. En permanent placering efter en rad olika tillfälliga uppdrag skulle kunna ha en liknande effekt, och andra situationer är tänkbara. Domstolen beaktade faktorer av denna allmänna karaktär i domen i målet Mulox, även om det skall betonas att dess hänvisning [39] till den konventionsstat inom vars territorium arbetet uteslutande utfördes vid tidpunkten för tvistens uppkomst utgjorde ett komplement till andra faktorer, som den ort där den anställde hade inrättat sitt hemvist och arbetsplats sedan anställningens början.

57. I förevarande mål kan endast den nationella domstolen fastställa huruvida omständigheterna kring Herbert Webers anställning på danskt territorialvatten skiljer sig från hans tidigare uppdrag på ett sådant sätt och i sådan grad att den perioden, trots dess begränsade varaktighet i förhållande till anställningsperioden i dess helhet, skall anses ge upphov till en ny ort där han vanligen utför sitt arbete i den mening som avses i artikel 5.1 i Bryssel-konventionen. Om så inte är fallet skall dock hela hans anställningsperiod beaktas vid fastställandet av den orten.

WAMN:s ikraftträdande

58. Hoge Raad har påpekat att det i den nederländska lagstiftningen inte utpekades någon domstol med geografisk behörighet att pröva mål av den berörda typen förrän den 1 februari 1993, medan avtalet huvudsakligen fullgjordes före denna tidpunkt. Hoge Raad vill få klarhet i huruvida en distinktion, vid fastställelsen av den ort där

37 — Se punkt 38.

38 — Se punkt 32 i förslaget till avgörande i målet Mulox och punkterna 33 och 34 i förslaget till avgörande i målet Rutten.

39 — Se punkt 39 ovan.

Herbert Weber vanligen utförde sitt arbete, skall göras mellan perioder före och efter det att Kantonrechter te Alkmaar i WAMN utpekades som behörig domstol i dessa fall. Genom den frågan tänker sig Hoge Raad förmodligen möjligheten att tidigare perioder skall lämnas utan avseende.

59. Den brittiska regeringen och kommissionen anser att WAMN:s ikraftträdande är irrelevant, eftersom det är en rent internrättslig fråga som inte kan ha någon inverkan på den enhetliga tolkningen av Brysselkonventionen. Ogden och den nederländska regeringen intar motsatt ståndpunkt med hänvisning till att Kantonrechters behörighet före denna tidpunkt inte omfattade det berörda området. Herbert Weber har påpekat att WAMN utgjorde kulmen på en långvarig process och att det även innan den trädde i kraft hade funnits nederländsk lagstiftning som var relevant för skyddet för arbetstagare på kontinentalsockeln.

60. Jag delar i princip den brittiska regeringens och kommissionens uppfattning. Den ort där den anställde vanligen utförde sitt arbete är en faktisk omständighet (som skall bedömas enligt enhetliga rättsregler) och som inte kan påverkas av nationell lagstiftning som utpekar en domstol på den orten. Den faktiska frågans betydelse ligger i dess relevans vad gäller att avgöra vilken domstol som var behörig att pröva målet, vid den tidpunkt då talan väcktes. Det faktum att domstolen i fråga, om talan hade väckts vid en tidigare tidpunkt, inte skulle ha varit behörig att pröva den kan i sig inte ha någon betydelse för dess behörighet vid den tidpunkt då talan väcktes.

61. Det stämmer att Brysselkonventionen inte innehåller någon bestämmelse av den innebörden. Enligt artikel 54 skall dock konventionen tillämpas endast på rättsliga förfaranden som har inletts efter dess ikraftträdande i den berörda staten, vilket medför att korrekt forum kan fastställas enligt dess regler även om de omständigheter på vilka denna fastställelse grundas kan ha ägt rum innan den blev tillämplig.[40] Samma princip skall i relevanta delar tillämpas när en domstol som omfattas av konventionen tilldelas ny behörighet, antingen geografisk eller materiell, och det är faktiskt svårt att se hur något annat skulle kunna vara fallet.

62. I förevarande mål förefaller det uppenbart att när fastställelsen av om den ort där arbetet vanligen utfördes omfattades av den territoriella jurisdiktionen, finns således inget skäl att bortse från arbetsperioder som utförts innan WAMN trädde i kraft. Som jag har påpekat har gruvverksamhet och -anläggningar på den nederländska delen av kontinentalsockeln uppenbarligen omfattats av Nederländernas behörighet sedan konventionen om kontinentalsockeln trädde i kraft.

40 — I dom i mål 25/79, Sanicentral mot Collin (REG 1979, s. 3423; svensk specialutgåva, volym 4, s. 615) slog domstolen fast att tidpunkten för inledandet av ett rättsligt förfarande är avgörande för bedömningen av effekten av en klausul om domstols behörighet i ett anställningsavtal som ingåtts innan konventionen trädde i kraft på valet av forum för ett förfarande som inleddes efter dess ikraftträdande.

Förslag till avgörande

63. Jag föreslår att domstolen skall besvara Hoge Raads frågor på följande sätt:

1) Kuststatens domstolar skall anses som domstolar på den ort där ett anställningsavtal fullgörs i den mening som avses i artikel 5.1 i Brysselkonventionen, när arbetet vanligen utfördes på eller över den statens kontinentalsockel under omständigheter där internationell rätt tillerkänner den staten behörighet som omfattar den verksamhet som den anställde deltog i och/eller de anläggningar på vilka arbetet utfördes. Det ankommer på den nationella lagstiftningen att ange den domstol som är geografiskt behörig i det avseendet.

2) För att fastställa den ort där en anställd vanligen utför sitt arbete skall i princip hela anställningsperioden beaktas. Stor vikt kan dock tillmätas den senaste arbetsperioden om den fullgjordes på en ny, stadigvarande arbetsplats.

3) Att fastställa den orten innebär en bedömning av faktiska omständigheter som skall utföras av den nationella domstolen i enlighet med kriterier som har fastställts av EG-domstolen. Bedömningen kan inte påverkas av ändringar av de nationella regler som tillerkänner nationella domstolar geografisk behörighet.